

Datum : 3 juli 2003
Aan : De Minister van Economische Zaken

Economierapportage juli 2003¹

De Nederlandse economie blijft ondermaats presteren. Na de oorlog in Irak zijn de internationale spanningen afgenomen en kan de wereldeconomie de tweede helft van dit jaar weer opveren. Maar ondanks het internationale herstel zal de Nederlandse economie dit jaar pas op de plaats maken en volgend jaar slechts met een magere 1¼% groeien. Het bedrijfsleven blijft marktaandeel verliezen door de sterke groei van de arbeidskosten in de afgelopen jaren en de opmars van de euro. De stijging van de pensioenpremies, de lastenverzwaringen en de bezuinigingen op de overheidsuitgaven beperken de binnenlandse bestedingen. Door de lage productiegroei zal de werkloosheid scherp oplopen en volgend jaar het halve miljoen passeren. De inflatie kan wel verder afnemen, tot gemiddeld 1¼% in 2004.

1 De wereldeconomie

Wereldeconomie herstelt in tweede helft

De oorlog in Irak en de hoge schulden van bedrijven en gezinnen hadden begin dit jaar een groter negatief effect op de wereldeconomie dan eerder gedacht. In het eerste kwartaal groeide de wereldeconomie nauwelijks en de nu beschikbare informatie wijst eveneens op een lage groei in het tweede kwartaal. Verwacht wordt dat de internationale conjunctuur de tweede helft van dit jaar weer aantrekt. De lagere olieprijs, het terugkerende consumenten- en producenten-vertrouwen, het wegebben van het negatieve effect van de gedaalde aandelenkoersen, het soepele monetaire beleid en de lage kapitaalmarktrentes zullen aan deze opleving bijdragen.

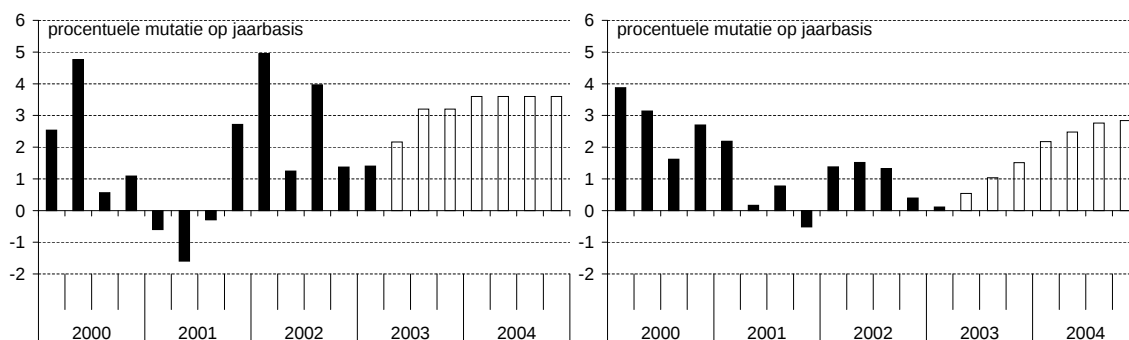
Sterke opleving in de Verenigde Staten

In het eerste kwartaal bleef de Amerikaanse economische groei beperkt tot 1,4% op jaarbasis (zie figuur 1.1). Hoewel de groei in het tweede kwartaal nog matig zal zijn, zijn er signalen van een nakend herstel. De Amerikaanse economie zal naar verwachting een sterke opleving laten

¹ Deze notitie is geschreven op verzoek van de Minister van Economische Zaken, ten behoeve van de Tweede Kamer. Deze economierapportage presenteert de ramingen die zijn gemaakt voor de Koninginne-MEV.

zien vanaf de tweede helft van dit jaar, met een geraamde groei van 2¼% in 2003 en 3½% in 2004.

Figuur 1.1 Economische groei in de Verenigde Staten (links) en het eurogebied (rechts), 2000-2004

Dure euro slecht voor groei ...

In het eurogebied nam de economie het eerste kwartaal niet toe, waarmee deze regio opnieuw teleurstelde (zie figuur 1.1). In Duitsland, Italië en Nederland was zelfs sprake van een productiedaling. De concurrentiepositie is dit jaar verder verslechterd door de waardestijging van de euro. Uitgaande van een wisselkoers van 1,15 dollar per euro voor de rest van het jaar, zal de groei in 2003 dan ook slechts ¾% bedragen. Gesteund door de oplopende conjunctuur in de Verenigde Staten wordt voor 2004 een groei van 2% geraamd.

... maar goed voor inflatie

De olieprijs nam af van een piek van 34 dollar per vat Brent olie midden maart tot circa 27 dollar eind juni. De inflatie in het eurogebied daalde van 2,4% in maart tot 1,9% in mei. Naar verwachting komt de inflatie dit jaar uit op gemiddeld 2% om volgend jaar verder te dalen naar 1%. Dit is mede te danken aan de sterke euro die producten van buiten het eurogebied goedkoper maakt.

Tabel 1.1 Economische groei, 2002-2004

	2002	2003					2004				
		CPB	CF	OESO	EC	IMF	CPB	CF	OESO	EC	IMF
mutaties per jaar in %											
Verenigde Staten	2,4	2¼	2,3	2,5	2,4	2,2	3½	3,6	4,0	2,5	3,6
Japan	0,2	1	0,9	1,0	1,5	0,8	1	0,6	1,1	1,3	1,0
Eurogebied	1,6	¾	0,7	1,1	1,1	1,2	2	1,8	2,4	2,3	2,4
Nederland	0,2	0	0,0	0,7	0,5	0,6	1¼	1,6	1,9	1,7	1,8

Publicatiedata: CPB – juli 2003, CF (Consensus Forecasts) – juni 2003, OESO – april 2003, EC – april 2003 en IMF – april 2003.

2 De Nederlandse economie

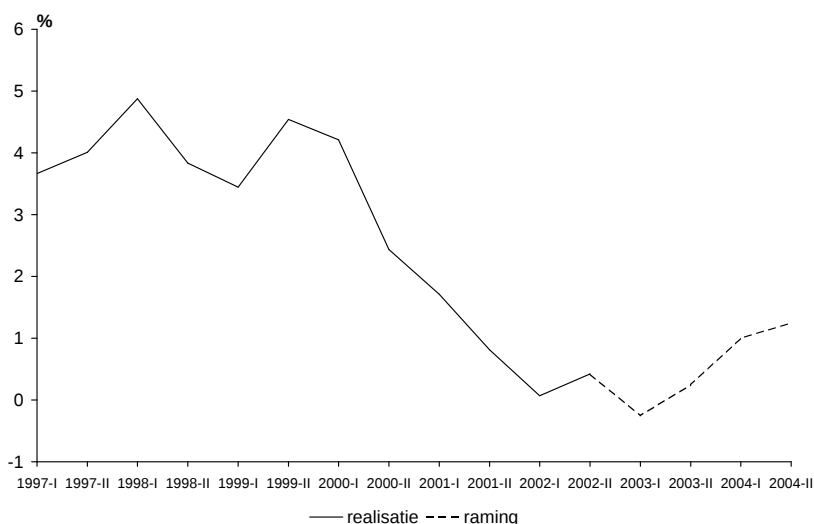
Economie weer in recessie ...

De Nederlandse economie is volgens de voorlopige cijfers van het CBS opnieuw in een recessie beland. Het eerste kwartaal van dit jaar kromp de productie in lichte mate ten opzichte van het voorgaande kwartaal, waarmee de economische groei weer twee kwartalen achtereen negatief was. Eind 2001 was dat ook al het geval. Vooral de investeringen en de in Nederland gemaakte uitvoer deden het slecht. De groei van de particuliere consumptie viel in het eerste kwartaal wat terug, maar dat had vooral te maken met de late Pasen dit jaar en een ongunstig koopdagenpatroon. De groei van de overheidsconsumptie vlakke duidelijk af.

... en nauwelijks herstel

Naar verwachting trekt de economische groei met de opleving van de wereldeconomie in de tweede helft van dit jaar weer licht aan (zie figuur 2.1). De BBP-groei zal met 0% dit jaar en 1¼% volgend jaar echter ondermaats blijven. Voor het productievolume in de marktsector wordt voor dit jaar een daling met ¾% en volgend jaar een stijging met 1½% voorzien. De concurrentiepositie van het bedrijfsleven blijft onder druk staan door de sterke stijging van de arbeidskosten in de afgelopen jaren en de forse waardestijging van de euro. Verder zetten de stijging van de pensioenpremies, de lastenverzwaringen en de bezuinigingen op overheidsuitgaven de binnenlandse bestedingen onder druk.

Figuur 2.1 Economische groei per halfjaar, 1997-2004

De raming voor dit jaar komt overeen met de raming van Consensus Forecasts – het gemiddelde van de verwachtingen van een tiental financiële instellingen – maar is pessimistischer dan de ramingen van de internationale instellingen (zie tabel 1.1). Hun ramingen dateren nog van april

waardoor de teleurstellende realisaties van begin dit jaar niet meegenomen zijn. Voor volgend jaar is het CPB wat pessimistischer dan de andere instituten.

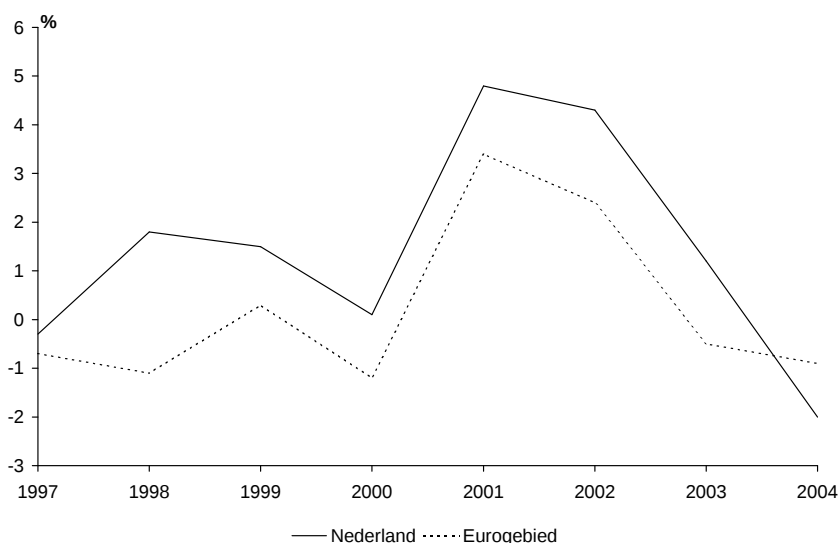
Uitvoer draagt herstel ...

De uitvoer is het eerste kwartaal verder toegenomen. Deze toename was echter geheel te danken aan een sterke groei van de wederuitvoer – ingevoerde goederen die na een kleine bewerking het land weer verlaten. De uitvoer van in Nederland gemaakte producten daalde juist. Met het aantrekken van de wereldeconomie in de tweede helft van dit jaar kan ook de ‘made in Holland’ uitvoer zich herstellen. Daarmee zal de uitvoer verantwoordelijk zijn voor het lichte herstel van de economie.

... maar heeft last van sterke euro

De uitvoergroei zal echter achterblijven bij de toename van de wereldhandel of in andere woorden het bedrijfsleven blijft marktaandeel verliezen. De concurrentiepositie staat al een aantal jaren onder druk. Eerst door de sterke stijging van de arbeidskosten, maar recentelijk vooral door de opmars van de euro, die producten van buiten het eurogebied goedkoper heeft gemaakt. In de periode 1998-2003 zijn de arbeidskosten per eenheid product in de Nederlandse industrie in totaal ruim 10% meer gestegen dan bij onze euroconcurrenten en bijna 15% meer dan bij onze concurrenten buiten het eurogebied. Volgend jaar zullen de arbeidskosten vooral door een aanzienlijk herstel van de arbeidsproductiviteit sinds lange tijd weer minder groeien dan gemiddeld in het eurogebied (zie figuur 2.2). Dit biedt perspectief op een verbetering van de concurrentiepositie na 2004.

Figuur 2.2 Arbeidskosten per eenheid product in de verwerkende industrie in Nederland en in het eurogebied, 1997-2004

Consumptiegroei matig maar stabiel

De particuliere consumptie is in de afgelopen twee jaar met circa 1% gegroeid. Dit jaar zal naar verwachting een wat lagere groei ($\frac{1}{2}\%$) uit de bus rollen, maar gezien de negatieve ontwikkeling van het reëel beschikbaar loon- en uitkeringsinkomen valt dit nog alleszins mee. De werkgelegenheid krimpt en de koopkracht daalt door een lage reële loonstijging en een forse toename van de pensioen- en ziektekostenpremies. Volgend jaar kan het gezinsinkomen weer wat toenemen doordat pensioenfondsen hun premies minder sterk verhogen en de overheid de lasten minder verzwaart. Dan kan de consumptiegroei weer rond de 1% bedragen, omdat naar verwachting ook de negatieve effecten van de gedaalde aandelenkoersen zullen zijn verdwenen.

Investerings blijven afnemen

De bedrijfsinvesteringen krimpen al sinds 2001 en ook dit en volgend jaar zullen de investeringen waarschijnlijk blijven afnemen. De bezettingsgraad neemt dit jaar verder af wat capaciteitsuitbreiding minder noodzakelijk maakt. Bovendien verslechtert de winstgevendheid verder – de arbeidsinkomensquote stijgt –, wat de financiering bemoeilijkt. Volgend jaar zullen de investeringen in machines en computers naar verwachting wel weer toenemen, onder meer vanwege een aanzienlijk winstherstel. Dat de totale investeringen in de raming voor volgend jaar toch nog wat afnemen is te wijten aan een sterke terugval van de investeringen in gebouwen vanwege de wijdverbreide leegstand van kantoorruimtes.

Tabel 2.1 **Kerngegevens 2002-2004^a**

	2002	2003	2004	2003-I	2003-II	2004-I	2004-II
mutaties per jaar in %							
Bruto binnenlands product (BBP)	0,2	0	$1\frac{1}{4}$	$-\frac{1}{4}$	$\frac{1}{4}$	1	$1\frac{1}{4}$
Particuliere consumptie	0,9	$\frac{1}{2}$	1	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	1	$1\frac{1}{4}$
Bedrijfsinvesteringen	- 3,9	$-3\frac{1}{2}$	$-\frac{1}{2}$	$-5\frac{1}{2}$	$-1\frac{1}{2}$	$-\frac{1}{2}$	$-\frac{3}{4}$
Uitvoer van goederen	- 2,2	$\frac{1}{2}$	5	$-\frac{1}{2}$	$1\frac{1}{2}$	$4\frac{3}{4}$	$5\frac{1}{4}$
Consumentenprijsindex (CPI)	3,5	$2\frac{1}{4}$	$1\frac{1}{4}$	$2\frac{1}{2}$	2	1	$1\frac{1}{2}$
Contractloon marktsector	3,4	$2\frac{3}{4}$	$1\frac{1}{2}$				
Werkgelegenheid in personen	0,7	$-\frac{3}{4}$	$-\frac{1}{2}$	$-\frac{1}{2}$	$-\frac{3}{4}$	$-\frac{3}{4}$	$-\frac{1}{2}$
Werkloosheid (niveau, %)	3,9	$5\frac{1}{2}$	$6\frac{3}{4}$				
Arbeidsinkomensquote (niveau, %)	85,1	86	$84\frac{3}{4}$				
EMU-saldo (niveau, % BBP)	- 1,3	- 1,9	- 2,6				

^a Groei ten opzichte van dezelfde periode in het voorafgaande jaar.

Arbeidsmarkt in zwaar weer

De arbeidsmarkt bevindt zich momenteel in zwaar weer. De oploep van de werkloosheid is begin dit jaar in een stroomversnelling gekomen en het aantal openstaande vacatures blijft dalen. Bedrijven zijn vanwege de krapte op de arbeidsmarkt de afgelopen twee jaar nog

terughoudend geweest hun personeelsbestand in te krimpen, wat resulteerde in een stagnerende groei van de arbeidsproductiviteit. Nu de laagconjunctuur langer aanhoudt gaan werkgevers alsnog in groten getale over tot het schrappen van banen. Bovendien zal door de bezuinigingen dit jaar een einde komen aan de sterke banengroei in de collectieve sector. De werkloosheid zal hierdoor scherp oplopen tot naar verwachting 530 duizend personen of 6¾% van de beroepsbevolking in 2004.

Inflatie neemt verder af ...

De inflatie is opnieuw afgenomen, van 2,5% in april tot 2,3% in mei. Benzine en verse groente daalden in prijs, eieren en aardappelen werden juist een stuk duurder. Verwacht wordt dat de inflatie verder afneemt tot gemiddeld 1¼% in 2004. Ondernemers zullen de lagere arbeidskostenstijgingen doorberekenen in hun prijzen en de waarde­stijging van de euro maakt ingevoerde producten goedkoper voor bedrijven en gezinnen. De liberalisering van de gasmarkt voor kleinverbruikers en de daling van de olieprijs leiden in 2004 naar verwachting tot lagere energierekeningen.

... en loonstijging ook

Sinds de top in 2001 vertoont de stijging van de contractlonen een dalende trend. Dit jaar zal de contractloonstijging in de marktsector naar het zich laat aanzien op 2¾% uitkomen. Voor 70% van de werknemers is inmiddels een cao afgesloten. De lagere inflatie en de scherpe oploep van de werkloosheid zorgen waarschijnlijk voor een verdere afname tot ongeveer 1½% in 2004. Dit betekent een loonstijging beneden het inflatieniveau in de nog af te sluiten cao's, omdat een deel van loonstijging voor volgend jaar al vastligt.

Begrotingstekort loopt op

De tegenvallende economische groei slaat steeds grotere gaten in de begroting. Door achterblijvende belastingontvangsten en hogere werkloosheidsuitgaven loopt het EMU-tekort verder op tot 2,6% van het BBP in 2004. Zonder de bezuinigingen en lastenverzwaringen van het nieuwe kabinet zou het EMU-tekort de 3%-norm van het Stabiliteits- en Groeipact hebben overschreden.